

w Rzeszowie (1938), nast. w Warszawie oraz był red. „Jedności Robotniczej” (organ ChZZ); należał do Stronnictwa Pracy; w czasie II wojny świat. uczestniczył w konspiracyjnych działaniach Armii Krajowej na Lubelszczyźnie (obwód Łęczna); angażował się w społ. inicjatywy laickie w par. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Warszawie; w artykułach (publikowanych gł. w „Jedności Robotniczej”) i odczytach podejmował m.in. tematykę ruchu związkowego, uwłaszczenia pracy, programu reformy społ.-gosp.; odznaczony został m.in. orderem Polonia Restituta.

K. Turowski, „Odrodzenie”. *Historia Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej*, Wwa 1987 (passim); *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925-1939 w wspomnieniach swoich pracowników i studentów*, Lb 1989; K. Turowski, *Historia ruchu chrześcijańsko-demokratycznego w Polsce*, Wwa 1989 (passim); M. Piotrowski, *Pro Fide et Patria. Stronnictwo Pracy i duchowieństwo Kościoła katolickiego na Lubelszczyźnie po II wojnie światowej*, Lb 2001.

Edward Balawajder

MIBIARCA (niezident. miejscowość w Tunezji), biskupstwo staroż. w rzym. prowincji Byzacena; znany 1 biskup z VII w.; obecnie bpstwo tytularne.

MICARA LUDOVICO OFMCAp, kard., ur. 12 X 1775 we Frascati, zm. 24 V 1847 w Rzymie.

Do zakonu wstąpił 1794; 1820 został mianowany przez pap. Piusa VII → kaznodzieją apostołskim, a 20 XII 1824 przez Leona XII kardynałem *in petto*, ogłoszonym 13 III 1826 z tytułem kościoła *Santi Quattro Coronati*; jako gen. kapucynów 1824-30 przyczynił się do odrodzenia zakonu w czasie restauracji; 1837 został biskupem diec. Frascati, gdzie założył szpital miejski i Akademię Tuskułańską; mianowany przez pap. Grzegorza XVI prefektem Kongr. Rytów, a 1843 zastępcą dziekana kolegium kard., nie przyjął podmiejskiej stolicy biskupiej Porto-Santa Rufina i Civitavecchia; 1844 został dziekanem kolegium kard. i bpem Ostii i Velletri; podczas konklawe 1846 był uznawany w środowisku reformistycznym za kandydata na papieża; jako biskup i kardynał nadal prowadził życie zak., mieszkając w konwencie kapucyńskim w Rzymie, gdzie zajmował się duszpasterstwem i podnoszeniem poziomu zakonu; wykazywał zrozumienie dla poglądów F.R. de → Lamennais’go; często apelował o odejście Kościoła od metternichowskiej (W.L. von → Metternich) wizji jego obecności w świecie, a zwrócenie się ku potrzebom pasterskim nurtującym Kościół ludowy.

Cenni biografici e ritratti di padri illustri dell'Ordine cappuccino sublimati alle dignità ecclesiastiche, R 1850, II 5-8; LexCap 113-114; M. de Camillis, ECat VIII 929-930; HKG VI 1 (passim); Z. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków*, Wwa 1983, 1999², 152-153.

Zygmunt Zieliński

MICHAELICI, nazwa heterodoksyjnego ruchu w etiopskim Kościele, występującego w klasztorach pn. Etiopii (prow. Tigre), znanego z zachowanych w źródłach pisanych informacji o publ. debacie Za-Mikaela i jego 2 towarzyszy z ces. Zerą Jaykobem (1434-68); w okresie misji jez. (1555-1632) popieranym przez ces. Susnyjosa m. uczestniczyli w dyskusji teologów Kościoła kat. i etiopskiego. Zachowały się ich 4 dzieła polem.: *Hamara nafs*, *Marsa amin*, *Dawana nafs* oraz *Fekkarre malakot* z 1620 (wydał Enrico Cerulli, *Scritti teologici etiopici dei secoli XVI-XVII*, CV 1958-60, I 1-63, 153-189, 235-269, II 105-117); Cerulli odnalazł w nich typowe elementy gnostycyzmu chrześc., zwł. wiedzy zastrzeżonej dla wybranych, niemożności rozumowego poznania Boga (na podstawie egzegezy J 1,18 i Tm 6,16, tradycji ojców kapadockich i Pseudo-Dionizego Areopagity), a samą doktrynę określił jako orientalny późny manicheizm. Informacje o m. zawarte w ówczesnych pismach teol. (zwł. homilie przypisywane ces. Zerze Jaykobiowi) pozwalają na umiejscowienie ich w środowisku zakonników będących zwolennikami ożywionych kontaktów Kościoła etiopskiego z kopt. patriarchatem Aleks. i wyznawcami monofizytyzmu o tendencjach gnostycznych, którzy jednak nie stworzyli odrębnej organizacji; m. łączyli tradycjonalizm monast.,

konserwatyzm (świętowanie szabatu, w którego obronie wystąpili do ces. Susnyjosa) z tendencjami reformatorskimi (sprzeciw wobec antropom. interpretacji Rdz 1,26-27), ale nie podważali dogmatu trynitarnego, co było im niekiedy przypisywane.

A. Bartnicki, J. Bartel-Niecko, *Historia Etiopii*, Wr 1971, 59-60, 81-85; P. Piovanelli, *Les controverses théologiques sous le roi Zar'a Yaqob (1434-1468) et la mise en place du monophysisme étiopien*, w: *La controverse religieuse et ses formes (Patrimoine – religions du livre)*, P 1995, 189-228; tenże, *Connaissance de Dieu et sagesse humaine en Ethiopie. Le traité „Explication de la Divinité” attribué aux hérétiques „m.”*, Muséon 117(2004) 193-227 (bibliogr.).

Bożena Modzelewska

MICHAELIS JOHANN DAVID, ur. 27 II 1717 w Halle, zm. 22 VIII 1791 w Getyndze, protest. teolog, egzegeta, orientalista.

Z inspiracji swojego ojca – orientalisty i arabisty rozpoczął studium języków sem., uwieńczone obroną pracy doktorskiej *De punctorum hebraicorum antiquitate, sub examen vocans argumenta adversariorum contra punctorum antiquitatem* (Hl 1739); podczas studiów uniwersytetu w Lipsku pod wpływem filozofa S.J. → Baumgartena, a nast. poznanych w czasie podróży nauk. do Holandii i Anglii (1741-42) – orientalisty A. Schultensa i R. → Lowtha; od 1745 pracował na Wydz. Filozoficznym uniwersytetu w Getyndze jako Privatdozent, 1746 został prof. starożytnych języków orientalnych; założył też czasopismo „Orientalische und exegetische Bibliothek”; był sekretarzem Gesellschaft der Wissenschaften (od 1751) oraz kierownikiem lit. Göttingische Anzeigen von Gelehrten Sachen (1753-70).

W badaniach nauk. podejmował zagadnienia dogm. (*Gedanken über die Lehre der Heiligen Schrift von der Sünde und Genugthuung*, H 1752, Gö 1779; *Compendium theologiae dogmaticae*, Gö 1760), zasadniczym jednak przedmiotem jego zainteresowań była biblistyka; w swoim historyczno-realistycznym ujęciu kierunkowaniu studiów nad *Pismem św.* i racjonalistycznej interpretacji prawd wiary zastosował egzeget. metodę parafrazy oraz filoz. deizm; w egzegezie ST i NT akcentował znaczenie danych filologii sem.; w ramach hermeneutyki bibl. wykorzystywał osiągnięcia nauk orientalistycznych, zwł. wyniki badań środowiska bibl. (geografii, historii, archeologii, przyrodoznawstwa) i jako pierwszy uwzględnił je we wprowadzeniu do ksiąg NT (*Einleitung in die göttlichen Schriften des neuen Bundes I-II*, Gö 1750, 1788⁴) oraz we wstępie do *Pięcioksięgi* i *Hi*; stał się promotorem introdukcji nowotestamentowej jako odrębnej dyscypliny biblijnej.

W celu uprzystępnienia rezultatów studiów bibl. przetłumaczył z języka łac. księgi ST i NT z odpowiednimi objaśnieniami (*Uebersetzung des AT mit Anmerkungen für Ungelehrte I-XIII*, Gö 1769-83; *Uebersetzung des NT I-II*, Gö 1788-90; *Anmerkungen für Ungelehrte zur Uebersetzung des NT I-IV*, Gö 1790-92).

Lebensbeschreibung, von ihm selbst abgefasst und mit Anmerkungen, Rintel 1793; H.J. Kraus, *Geschichte der historisch-kritischen Erforschung des AT*, Nk 1956, 1988⁴, 97-103; A.M. Malo, NCE IX 799; V.P. Furnish, *The Historical Criticism of the NT. A Survey of Origins*, BJRL 56(1973-74) 336-370; D. Gutzen, *Bemerkungen zur Bibelübersetzung des Johann David M.*, H 1982, 71-78; R. Smend, *Aufgeklärte Bemühungen um das Gesetz. Johann David M. „Mosaisches Recht”*, w: „Wenn nicht jetzt, wann dann?“, Nk 1983, 129-139; A.R. Löwenbrück, *Johann David M. Verdienst um die philologisch-historische Bibelkritik*, w: *Historische Kritik und biblischer Kanon in der deutschen Aufklärung*, Wie 1988, 157-170; J.C. O'Neill, *The Bible's Authority. A Portrait Gallery of Thinkers from Lessing to Bultmann*, E 1991; W. Wiefel, TRE XXII 712-714; K.G. Wesseling, BBKL V 1473-1479.

Hubert Ordon

MICHAELSBRUDERSCHAFT, właśc. **Evangelische Michaelsbruderschaft**, ewangelicka wspólnota zainspirowana doświadczeniami protestanckiego ruchu odnowy Berneuchener Bewegung (coroczne spotkania 1923-28 w Berneuchen, obecnie w Barnówku k. Dębna); idea jej założenia zrodziła się 29 IX 1931 (święto Michała Archanioła, stąd nazwa) na spotkaniu w Marburgu, a uroczystego erygowania 1 X 1931 w tamtejszym kościele uniwersyteckim; dokonano 22 duchownych i świeckich różnych wyznań chrześc.; jej celem jest troska o jedność

MICHAELSBRUDERSCHAFT

interkonfesyjną i odnowę Kościołów luterzańskich, reformowanych, starokat., starochrześc. i in. przez praktykowanie zasad chrześc. (*martyria*), sprawowanie liturgii (*leiturgia*) i służbę drugiemu człowiekowi (*diakonia*).

Założycielami M. byli m.in.: protest. proboszcz i kaznodzieja kościoła uniw. w Marburgu Karl Bernhard Ritter (1890-1968, pierwszy przełożony), teolog W. Stählin (1883-1975, później bp Oldenburga), Ernst Schwebel, lekarz Carl Happich i architekt Gerhard Langmaack; swe idee M. urzeczywistnia zwł. przez regularne uczestnictwo w Uczcie Pańskiej (odpowiednik Eucharystii kat.), wspólne przeżywanie i sprawowanie liturgii godzin, aktywne duszpasterswo, praktykowanie ćwiczeń duchownych; w tym celu opracowano własne księgi i rytuały liturg. (agendy): *Gebet der Tageszeiten* (1924-29, przejęte z Berneuchener Bewegung), *Stundengebet* (1948-66), *Evangelisches Tagzeitenbuch* (1967-90), *Lesung für das Jahr der Kirche, Wochenliedreihe*; M. organizuje także sesje nauk. na temat teologii ekum., życia kośc. i społ. oraz „dni życia duchowego”.

M. ma wewn. regułę; przy przyjęciu do konwentu każdy brat otrzymuje krzyż pectoralny oraz przydział mu się socjusza, towarzyszącego w „zewnątrznych i wewnętrznych” sytuacjach życiowych; ma on obowiązek uczestniczyć w regularnych spotkaniach (wspólna liturgia, rozmowy braterskie i dni skupienia); M. składa się z 21 regionalnych konwentów, z tzw. najstarszymi na czele; wraz z bratem wybranym przez konwent tworzą oni kapitułę M., wyznaczającą spośród siebie zwierzchnika, wspieranego przez kilkuosobową radę; 2006 funkcję naczelnego najstarszego pełnił Reinhold Fritz z Dreżna, wspomagali go Herbert Naglatzki (wik. najstarszego, Hanower), Christian Holler (diakon najstarszego, Augsburg) oraz Marion Mehlberg (sekretarz, Königsbrunn); 1957 M. skupiała ponad 600 braci, 1997 – 425, a 2001 ok. 400.

M. utrzymuje kontakty zwł. z protest. Berneuchener Dienst i Gemeinschaft St. Michael (należą do nich również kobiety); od 1953 wydają wspólnie kwartalnik „Quatember” (jego poprzednikami były „Jahresbriefe des Berneuchener Kreises”, od 1931, i „Evangelische Jahresbriefe”, od 1936-37); od 1958 centrum ich spotkań stanowi Berneuchener Haus w Kirchbergu; M. współpracuje ze wspólnotami w Niemczech, Austrii, Szwajcarii i Francji; ponadto rozwija kontakty z Kościołem kat., zwł. od czasu Soboru Wat. II (Kirchberger Gespräche).

W. Stählin, *Bruderschaft*, Kas 1940, 1979³; K.B. Ritter, *Von Berneuchensur M.*, Quatember 1(1953) 155-158; E. Müller-Gangloff, E.W. Hofhansl, RGG I 1431, V (2002⁴) 1207; K.B. Ritter, *Die eucharistische Feier*, Kas 1961; H.C. von Haebler, *Geschichte der Evangelischen M.*, Mb 1975; *Die Evangelische M.*, Kas 1981 (bibliogr.); H. Henche, TRE XXII 714-717; H. Grosch, H. Mayr, LThK II (1994³) 265, VII (1998³) 231.

Paweł Janowski, Stanisław Józef Kozła

MICHAJŁOWSKI STOJAN, ur. 7 I 1856 w Elenie, zm. 3 VIII 1927 w Sofii, pisarz, filozof, działacz polityczny.

W 1872-74 pracował jako nauczyciel w szkole bułg. w Dojranie (usunięty z powodu oporu wobec władz oświatowych); od 1875 studiował prawo, literaturę franc. i filozofię w Aix-en-Provence i Paryżu; brał udział w wojnie ros.-tur. 1877-78; nast. był sędzią i adwokatem m.in. w Swisztowie i Sofii oraz 1879 wyższym urzędnikiem ministerialnym i wydawcą pisma „Sofijanec”; 1880 został red. naczelnym pisma „Narodnyj głas” i 1883 ukończył studia; 1892-99 pracował jako lektor języka franc. na Wydz. Prawa, Filozofii i Historii oraz wykładowca historii literatury powsz. na uniw. w Sofii; od 1892 należał do Bułg. Akademii Nauk; 1886-87, 1894-96 i 1903-08 był posłem do parlamentu; z powodu pamfletu *Potajnostite na bylgarskija dwoec* (Sof 1904) został oskarżony o obrazę władzy, co przyczyniło się do jego rezygnacji z publ. życia.

Poezja M. ma charakter dydaktyczny i filoz.; dominuje w niej analiza upadku cnót obywatelskich i obyczajów społ. oraz ubóstwa duchowego niepodległej Bułgarii; na uwagę zasługują epigramaty i bajki (korzystał z wzorów franc.) ze zbioru *Novissima verba* (Sof 1889-90) i *Kniga bez zaglawije* (Sof

1892), w których prezentował wady moralne społeczeństwa; pisał też satyry portretowe, kazania oraz polit. pamflety; w poemacie *Kniga za bylgarskija narod* (Sof 1897) pokazał obraz Bułgarii za czasów rządów Stefana Stambolowa, a w *Suspiria de profundis* (Sof 1884) i *Poema na zloto* (Sof 1889), wykorzystując symbolikę bibl., poruszył zagadnienie grzechu pierworodnego i śmierci; do tematyki tej powrócił w moralitecie *Tolcziliariat* (Sof 1902), analizując istotę → memento mori; rozważania o znikomości człowieka w świecie zdominowały tom *Filozoficzieski i satiriczieski soneti* (Sof 1895), w którym podkreślał prawdę, że cierpienie i zło są ustawicznymi elementami kondycji ludzkiej, dlatego ważne jest stawanie w obronie najwyższych wartości, co ma zapobiec smutkowi człowieka wątpliwego i zmęczonego życiem; symbolem tego smutku jest ból Jezusa Chrystusa na Golgocie, przywołany w sonecie *Lama Sabahtani*; dzieła lit. M. ukazały się pt. *Izbrani syczinenija* (I-II, Sof 1960) i *Izbrani tvorbi* (Sof 1974).

M. pozostawił też prace o charakterze filoz. i społ.: *Neizdadena syczinenija* (I-II, Sof 1931-43, 1987²), *Socijalnijat wypros i chrijstianstwo* (Swiszow 1923), *Politiczieski i filozoficzieski razmiszlenija* (Sof 1999); inspirując się myślą chrześc., głosił, że przyjęte zasady mor. należy respektować bez względu na skutki; odrzucił kompromis mor., uznając, że każde ustępstwo rodzi kolejne, co w końcu niszczy mor. kondycję jednostki; każdy wychowawca narodu (gł. pisarz) powinien dążyć do pokazywania cnót, niezłomności charakteru; podkreślał, że choć często głosi się potrzebę dążenia do zdrowych postaw mor., społ., tylko nieliczni postępują godnie, większość akceptuje konsumpcjonizm, relatywizm mor. i korupcję; występował przeciw polityce proniem. (zwolennik przyjaźni z narodami słow., zwł. z Rosjanami).

P. Minkow, *Stojan M. Żivot i tworcziestwo*, Sof 1940; I. Bogdanow, *Stojan M.*, Sof 1947; A. Todorow, *Stojan M. Basnopisec i satirik*, Sof 1956; T. Dąbek-Wirgowa, *Historia literatury bułgarskiej. Zarys*, Wr 1980, 149-150; EBił IV 303-304; S. Gulaszka-Balkanska, *Stojan M. i freńskata filozofiska misyl i literatura*, Sof 1987; D. Michajłow, *Stojan M. Tworcziestki portret*, Sof 1994; *Bylgarskata filozofiska kultura prez XIX-XX vek. Biograficzno-bibliografiski spravocznik*, Sof 2000, 56-57; M. Aleksandrowicz, PEF VII 147-148.

Jolanta Koziej

MICHALAK ANTONI, ur. 17 V 1902 w Kozłowie Szlach., zm. 26 V 1975 w Warszawie, malarz i pedagog.

W 1918-19 uczył się w Warszawie w Klasie Rysunkowej pod kierunkiem J. Kauzika i M. Kotarbińskiego, nast. podjął studia w Akademii Sztuk Pięknych oraz w prywatnej szkole malarstwa K. Krzyżanowskiego i równocześnie pracował jako nauczyciel rysunków w męskim progimnazjum Stanisława Chęcińskiego; w czasie wojny polsko-bolszewickiej 1920 ochotniczo wstąpił do legionów; 1925 ukończył studia (dyplom otrzymał 1928) w pracowni T. Pruszkowskiego (który wywarł decydujący wpływ na jego rozwój artyst.) i wyjechał na stypendium rządu franc. do Paryża, gdzie zachwyił się dziełami XVII-wiecznego malarstwa hiszp., wł. i flamandzkiego; od 1923 (z J. Gotardem, A. Jędrzejewskim, E. Kokoszką, J. Podoskim, J. Wydrą, Mieczysławem Schulzem i J. Zamoy-skim) uczestniczył w letnich plenerach malarskich organizowanych przez Pruszkowskiego w Kazimierzu Dolnym, gdzie 1927 osiadł i prowadził ożywioną działalność artyst.; organizował wystawy indywidualne oraz uczestniczył w krajowych i zagr. wystawach → Bractwa św. Łukasza, którego był współzał., zdobywał też nagrody i wyróżnienia; 1933-39 wykładał w Państw. Szkole Techn. we Lwowie (1938 przekształconej w Państw. Instytut Sztuk Plastycznych); 1946 został prezesem Tow. Przyjaciół Kazimierza, a 1947 wiceprezesem Zarządu Okręgu Związku Pol. Artystów Plastyków w Lublinie; 1948-69 prowadził zajęcia z rysunku odrębnego, malarstwa i techniki sztuk plastycznych w Sekcji Historii Sztuki KUL.

Już w pierwszych rel. dziełach M.: *Ukrzyżowanie z Marią Magdaleną i św. Janem* (1924, Pałac Prymasowski, Warszawa), *Zdjęcie z krzyża* (1926, zaginiony), *Ukrzyżowanie ze św. Zofią i św. Stanisławem* (1928, kościół św. Zofii w Laszkach k.